

สื่อการสอนชั่วโมงที่ 35

หัวข้อที่ 35

1) บรรดาสิ่งที่เราเรียกว่า "สิ่งใหม่ ๆ" หรือ "เครื่องใช้ไม่สอย" ใหม่ ๆ นั้น ล้วนมีกำเนิดและพัฒนาในโลกตะวันตกทั้งสิ้น ไม่ว่าจะเป็นเครื่องจักรไอน้ำ, โทรเลข, ไฟฟ้า, ตู้เย็น, จักรยาน, รถยนต์ ฯลฯ ก็ล้วนมีกำเนิดมาจากโลกตะวันตก

2) สิ่งของและเครื่องใช้ไม่สอยเหล่านี้ไม่ได้เกิดขึ้นลอย ๆ เพราะมีคนคิดได้ และบังเอิญคนเหล่านั้นอาศัยอยู่ในประเทศทางตะวันตก แต่เป็นเพราะได้เกิดการปฏิวัติทางวิทยาศาสตร์ขึ้นก่อนในโลกตะวันตก การผลิตสิ่งของเหล่านี้ขึ้นได้ต้องอาศัยฐานของความรู้จากวิทยาศาสตร์สมัยใหม่ ปราศจากรากฐานของความรู้นี้ จะไม่มีทางผลิตสิ่งของใหม่ ๆ เหล่านี้ขึ้นได้เลย

3) ปัญหาที่น่าคิดในเรื่องนี้มีอยู่สองประการ

ประการแรก ฐานของความรู้ที่เกิดขึ้นโดยปราศจากฐานทางเศรษฐกิจและสังคมรองรับได้หรือไม่ กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ การปฏิวัติทางวิทยาศาสตร์นั้น เกิดขึ้นได้ในทุกสังคม หรือเกิดขึ้นได้เฉพาะในสังคมที่ได้มีการเปลี่ยนแปลงระบบเศรษฐกิจการเมืองและวัฒนธรรมไปในรูปแบบหนึ่งแล้วเท่านั้น คำตอบที่ได้จากการศึกษาประวัติศาสตร์ ชี้ให้เห็นว่า ฐานของความรู้ดังกล่าวนี้เกิดขึ้นได้เฉพาะในบางสังคมเท่านั้น กล่าวคือต้องมีความเปลี่ยนแปลงทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม ก่อนหน้าที่จะเกิดการปฏิวัติทางวิทยาศาสตร์ได้ ฉะนั้นการปฏิวัติทางวิทยาศาสตร์จึงเกิดขึ้นในยุโรปตะวันตกก่อน ไม่ใช่ในรัสเซีย จีน หรือในประเทศแอฟริกา

4) ประการที่สอง ซึ่งสืบเนื่องสัมพันธ์กับประการแรกก็คือ ผลิตภัณฑ์ที่เกิดขึ้นใหม่ ๆ เหล่านี้ จะรับเข้ามาใช้ในประเทศที่ยังไม่เปลี่ยนแปลง โดยไม่กระทบต่อฐานของความรู้ที่มีอยู่ในสังคมนั้นได้หรือไม่ เมื่อพิจารณาโดยละเอียดแล้วก็จะเห็นว่า หากผลิตภัณฑ์ใหม่หรือวิธีการใหม่เหล่านี้ใช้กันอย่างจำกัด เป็นต้นว่า

เพียงแต่เป็นเรื่องของเทคนิคการก่ออิฐ ใช้ลมเป็นพลังงานในการทำโรงสี การเอา ไวโอดินมาผสมในวงเครื่องสาย การกินเนื้อแกะ ฯลฯ เช่นนี้ ก็สามารถรับเอา ผลิตภัณฑ์หรือวิธีการใหม่ ๆ เหล่านี้เข้ามาในสังคม โดยไม่กระทบไปถึงฐานของ ความรู้ซึ่งสัมพันธ์กับฐานทางสังคมของสังคมที่รับเข้ามาได้

ในกรณีประเทศไทย สิ่งของเครื่องใช้และวิธีการใหม่ ๆ เหล่านี้ล้วนแต่ รับเข้ามาจากตะวันตกตั้งแต่สมัยพระนารายณ์ในพุทธศตวรรษที่ 23 ตอนต้นทั้งสิ้น แต่สังคมไทยก็ยังไม่มีความเปลี่ยนแปลงในระดับพื้นฐานจากนั้นมา

5) อย่างไรก็ตาม เมื่อการรับผลิตภัณฑ์และวิธีการใหม่ ๆ จากตะวันตก เข้มข้นขึ้น ผลกระทบของสิ่งใหม่ ๆ เหล่านี้ที่มีต่อสังคมเดิมก็จะยิ่งรุนแรงขึ้นไป เรื่อย ๆ เพราะสิ่งใหม่ ๆ เหล่านี้มีความซับซ้อนมากขึ้น เพื่อจะใช้งานมันได้ จำเป็นต้องมีความรู้อีกอย่างหนึ่ง ซึ่งจะไปกระทบฐานของความรู้ซึ่งมีอยู่เดิมอย่าง หลีกเลี่ยงไม่ได้ เช่นการใช้หัวรถจักรไอน้ำเพื่อลากจูงรถไฟ จำเป็นต้องฝึกอบรมนาย ช่างวิศวกรที่ควบคุมหัวรถจักรนั้นอีกอย่างหนึ่ง ซึ่งทำให้เขาต้องหันไปมอง ธรรมชาติในอีกลักษณะหนึ่ง ซึ่งแตกต่างจากที่เขาเคยถูกสอนให้มองมาในสังคม เก่า มิฉะนั้นเขาก็จะไม่มีวันเป็นนายของความรู้เกี่ยวกับการทำงานของไอน้ำและ การควบคุมพลังงานนั้นเพื่อเอามาใช้งานได้จริง

6) จะเห็นได้ว่าผลิตภัณฑ์และวิธีการใหม่ ๆ นั้น สัมพันธ์อย่างหลีกเลียง ไม่ได้กับการศึกษากับวิธีการบริหารงานซึ่งต้องจัดสรรอำนาจกันในอีกลักษณะหนึ่ง กับบรรณนิยามว่าอะโรงามหรือไม่งาม เพราะเหตุใด และอื่น ๆ อีกมาก ซึ่งล้วนเป็นเรื่อง นามธรรมที่จับต้องไม่ได้

สรุปก็คือผลิตภัณฑ์และวิธีการใหม่ ๆ เป็นเรื่องของรูปธรรม คือเป็นวัตถุ หรือวิธีการที่สัมผัสได้เห็นชัดและเข้าใจง่าย แต่เมื่อนำมาใช้ในสังคมใด ๆ มากขึ้น ก็ จะมีผลกระทบไปถึงเรื่องที่เป็นนามธรรม เช่นการศึกษา ภูมิปัญญา ขนบธรรมเนียมประเพณี ความนิยม การปกครอง ฯลฯ อย่างหลีกเลียงไม่ได้

7) ด้วยเหตุดังนั้น ใครก็ตามที่เป็นผู้นำในการนำเข้าสู่ซึ่งผลิตภัณฑ์ใหม่ การใช้ผลิตภัณฑ์ใหม่การใช้วิธีการใหม่ ไม่ว่าจะเป็นการเดินทาง ในการก่อสร้าง ในการสีข้าว ในการจัดกองทัพ หรือในการใด ๆ ก็ตาม ย่อมเป็นผู้ที่ได้รับส่วนแบ่งของอำนาจในบ้านเมืองนั้น ๆ มาก ถ้าไม่เคยมีส่วนแบ่งของอำนาจมาเลย หากได้เป็นผู้นำทางด้านนี้ ในระยะยาวก็จะได้รับส่วนแบ่งของอำนาจเพิ่มขึ้น ถ้าเคยมีส่วนแบ่งของอำนาจมากอยู่แล้ว ก็จะสามารถรักษาหรือเพิ่มพูนส่วนแบ่งของอำนาจฝ่ายตัวเองให้ยืนยงและมากขึ้นไปได้เรื่อย ๆ

ฉะนั้นการพิจารณาดูว่า ในสังคมไทย ใครเป็นผู้นำเอาผลิตภัณฑ์ใหม่และวิธีการใหม่จากโลกตะวันตกเข้ามา จึงเท่ากับมองว่าใครคือชนชั้นนำของสังคม และกำหนดทิศทางความเปลี่ยนแปลงของสังคมทั้งหมดในระยะยาวนั่นเอง

8) หนังสือเรื่อง แรกมีในสยาม ของคุณเอนก นาวิกมูล เล่าถึงเรื่องสิ่งของเครื่องใช้และขนบธรรมเนียมที่นำเข้ามาจากตะวันตกว่า ได้พบหลักฐานมีการนำมาใช้ในประเทศไทยเป็นครั้งแรกเมื่อใด

จะเห็นได้จากหนังสือเล่มนี้ว่า นับตั้งแต่ประมาณรัชกาลที่ 3 ในต้นรัตนโกสินทร์เป็นต้นมา ก็ได้มีผู้นำเอาผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ เข้ามาใช้ในประเทศไทยมากขึ้นตามลำดับ กลุ่มบุคคลที่นำเอาเครื่องใช้ไม้สอยและขนบธรรมเนียมจากยุโรปเข้าสู่ประเทศไทยก็ได้แก่คนสองจำพวก หนึ่งก็คือชาวตะวันตกเอง โดยเฉพาะหมอสอนศาสนาและพ่อค้า สองก็คือกลุ่มชนชั้นสูงของไทย ได้แก่พระราชวงศ์และสมาชิกของขุนนางตระกูลใหญ่ ๆ ซึ่งบางคนได้ไปศึกษาเล่าเรียนในยุโรปด้วย

เป็นต้นว่า เครื่องสูบน้ำดับเพลิงนั้น วิศวกรชาวฝรั่งเศสคนแรกคือมงติญญี่ เป็นผู้นำเข้ามาถวายพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นครั้งแรก ทูตปรัสเซียได้นำเอาเครื่องโทรเลขหรือเรียกในสมัยนั้นว่า เครื่องตะแลงแกรมเข้ามา

ถวายเป็นครั้งแรกใน พ.ศ. 2404 แต่ยังไม่มีการติดตั้งใช้งานจนถึง พ.ศ. 2417 ในรัชกาลที่ 5 ซึ่งก็เป็นการติดตั้งในพระบรมมหาราชวังก่อน คือระหว่างพระที่นั่งสมมติเทวราชอุปบัติกับหอรัษฎากรพิพัฒน์

การผลิตน้ำโซดาเป็นครั้งแรกในเมืองไทยนั้น เข้าใจว่าฝรั่งเป็นผู้ผลิตขึ้นใน พ.ศ.2407 หรือก่อนหน้านั้นไม่นาน การเล่นเกมบอลุนก็ปรากฏว่าเจ้านายในรัชกาลที่ 4 ได้จัดเล่นขึ้นก่อนที่เพชรบุรี มีชชันนารีอเมริกันเป็นผู้นำเอากระดาษทรายเข้ามาใช้ก่อนผู้อื่น มีปรากฏเป็นรายการหนึ่งที่จะขายเลหลังสมบัติในบ้านของหมอจันดเล หรือ Mr. Chandler ใน พ.ศ.2408 ฝรั่งเป็นผู้นำเอารถไถมาใช้ในกิจการไร่ อ้อยเป็นครั้งแรกในประมาณ พ.ศ.2420 พระยาสมุทธบุรานุรักษ์เป็นคนแรกที่นำเอารถไถนามาใช้ทดลองเป็นครั้งแรกในเมืองไทยเมื่อ พ.ศ.2435

จักรยานนำเข้ามาและนิยมขี่เล่นกันในหมู่เจ้านายตั้งแต่ พ.ศ.2425 แต่มาเป็นที่นิยมกันจริงจังในหมู่เจ้านายทั่วไปเมื่อ พ.ศ. 2441

9) นอกจากผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ แล้ว ก็ยังมีการรับเอาขนบธรรมเนียมแบบตะวันตกและการกีฬาแบบตะวันตกเข้ามาเผยแพร่ในประเทศไทยเกือบจะพร้อมกันไปด้วย ทั้งผู้ที่นำเข้าก็ยังเป็นกลุ่มบุคคลเดิมคือฝรั่งหรือชนชั้นสูงของไทยเอง

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 คงจะทรงเป็นคนไทยคนแรกที่ใช้นามบัตร ได้พระราชทานแก่ราชอาคันตุกะชาวต่างประเทศหลายครั้งด้วยกัน บัตรอวยพรก็เช่นเดียวกัน มีหลักฐานที่ทำให้เชื่อว่าพระองค์ทรงใช้เป็นคนแรก ๆ ในเมืองไทยเช่นกัน ใน พ.ศ.2409 พระองค์ได้ พระราชทานบัตรเชิญในงานอภิเษกสมรสพระราชโอรสของพระองค์แก่กงสุลอังกฤษประจำประเทศไทย และคงเป็นการเชิญร่วมพิธีสมรสด้วยบัตรเชิญเป็นครั้งแรกในหมู่คนไทย

พระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงใช้พัดชัก หรือพัดที่แขวนไว้ติดเพดานใช้แรงงานคนไกวเพื่อให้เกิดลม อย่างที่นิยมใช้กันในหมู่ชาวต่างประเทศที่อยู่ใต้อาณานิคมอินเดียของตน นับเป็นการใช้พัดชักเป็นครั้งแรกในเมืองไทย แทน

การอยู่งานโบกพัดอย่างที่เคยทำกันมาแต่โบราณ หากโบกพัดโตมาก งานโกวพัดก็จะกลายเป็นหน้าที่ของผู้ชายแทนนางอยู่งาน ฉะนั้นก็ย่อมมีผลกระทบไปถึงธรรมเนียมการทำงานของวังเจ้านายไปโดยปริยาย

การเล่นโครเกต์อาจเป็นกีฬาที่มีชนนารีนำเข้ามาเล่นในวงของพวกเขาตัวเองก่อน แต่ก็ปรากฏว่าได้แพร่หลายเข้าสู่ราชสำนักในเวลาไม่ช้านัก ใน พ.ศ. 2418 ก็มีหลักฐานว่าพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและข้าราชการบริพารทรงเล่นกีฬาประเภทนี้กันเป็นประจำแล้วเช่นเดียวกับกีฬาเทนนิส

การออกงานแต่งแฟนซีก็เป็นที่นิยมในราชสำนักใน ร. 5 เช่นกัน มีหลักฐานว่าโปรดนิยมนัดงานแฟนซีกันในราวทศวรรษ 2430 และอ้างว่าเคยจัดครั้งแรกตั้งแต่ต้นรัชกาลคือใน พ.ศ. 2417 ส่วนการแข่งขันม้านั้นเข้าใจว่าจัดขึ้นเป็นครั้งแรกที่สนามหลวงใน พ.ศ. 2439 และได้เสด็จพระราชดำเนินไปทอดพระเนตรด้วย

10) ในขณะที่มีการนำเอาผลิตภัณฑ์และขนบธรรมเนียมใหม่ ๆ จากตะวันตกมาใช้นั้น วิถีชีวิตของชนชั้นสูงของไทยก็เริ่มเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ยิ่งเมื่อมีการติดตั้งกระแสไฟฟ้าและการคมนาคมสื่อสารสมัยใหม่ขึ้นความเปลี่ยนแปลงที่เกิดกับวิถีชีวิตของชนชั้นสูงก็ยิ่งรวดเร็วมากขึ้น

11) ในขณะเดียวกัน นอกจากวัตรธรรมใหม่ ๆ ซึ่งนำเข้ามาจากตะวันตกแล้ว สิ่งที่กระทบชีวิตของชนชั้นสูงเหล่านี้อย่างมากคือการนำเข้าสิ่งที่เป็นภูมิปัญญาจากตะวันตก ได้แก่การศึกษา รูปแบบทางศิลปะ เช่นวรรณศิลป์ รสนิยม และพิธีกรรม

เจ้านายและขุนนางชั้นผู้ใหญ่ ได้เริ่มส่งบุตรหลานของตนไปรับการศึกษาในยุโรปก่อน พระราชโอรสเกือบทุกพระองค์ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ถูกส่งไปศึกษาต่อในอังกฤษ เยอรมัน หรือรัสเซีย นอกจากนี้ยังมีการตั้งทุนเล่าเรียนหลวงเพื่อส่งพระญาติหรือบุตรหลานขุนนางชั้นผู้ใหญ่ให้ได้ไปศึกษาต่อในต่างประเทศอีกด้วย การศึกษาที่จัดขึ้นในประเทศนอกเลียนจากการจัด

การศึกษาในอาณานิคมของตะวันตก เป็นเวลาสืบมาอีกนานที่นักการศึกษาของไทยคิดว่าจำเป็นต้องจัดการศึกษาระดับประถมและมัธยมของไทย เพื่อให้ผู้สำเร็จการศึกษาสามารถไปศึกษาต่อในชั้นอุดมศึกษาของยุโรปได้ ฉะนั้นแม้แต่ผู้ที่ไม่ได้ไปศึกษาในต่างประเทศก็ได้รับอิทธิพลทางความคิด ค่านิยม และความชำนาญซึ่งมีกำเนิดในโลกตะวันตกอย่างสูง

13) การลอกเลียนรูปแบบทางศิลปะของตะวันตกนั้น เห็นได้ชัดนับตั้งแต่รัชกาลที่ 4 เป็นต้นมาโดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านสถาปัตยกรรม พระที่นั่งซึ่งสร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 4 หลายองค์ด้วยกัน ตั้งใจสร้างตามรูปแบบสถาปัตยกรรมตะวันตกในสมัยนั้น ยิ่งมาในสมัยรัชกาลที่ 5 เป็นต้นมา เมื่อมีการก่อสร้างพระที่นั่งและสถานที่ราชการอย่างกว้างขวาง รูปแบบสถาปัตยกรรมล้วนลอกเลียนมาจากตะวันตกทั้งสิ้น บางครั้งถึงกับว่าจ้างสถาปนิกฝรั่งเป็นผู้ออกแบบและควบคุมการก่อสร้างโดยตรง เช่นพระที่นั่งอนันตสมาคม เป็นต้น

ภาพเขียนของไทยเริ่มเปลี่ยนไปตามแบบตะวันตก กล่าวคือเขียนขึ้นโดยเคารพต่อหลักทัศนวิสัยหรือที่เรียกในภาษาอังกฤษว่า perspective และการเขียนให้สมจริงตามหลักสรีรวิทยา ช่างเขียนบางคนได้รับการอุปการะจากพระบรมวงศานุวงศ์ให้ได้ศึกษาการวาดภาพจากตะวันตก

รูปแบบวรรณกรรมของตะวันตกก็มีเจ้านายหรือขุนนางบางคนลอกเลียนมาใช้ โดยเฉพาะนวนิยายและเรื่องสั้น ในรัชกาลที่ 6 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระราชนิพนธ์แปลบทละคร เซคสเปียร์หลายเรื่องด้วยกัน

พิธีกรรมของรัฐก็รับรูปแบบฝรั่งมาใช้มากขึ้น เช่น การพระราชทานเครื่องยศแบบไทย เช่น พระราชทานเสลี่ยง คานหาม สัปทน กลด หีบหมาก ก็เริ่มจะเลิกไป หันมาสู่การพระราชทานเครื่องยศแบบฝรั่ง ได้แก่ เหยียดตราหรือเครื่องราชอิสริยาภรณ์ ซึ่งพระมหากษัตริย์ได้ทรงสร้างขึ้นหลายตระกูล ความนิยมในเรื่องการแต่งกายเปลี่ยนแปลงไปเทียบเคียงกับตะวันตกพร้อมกันไปด้วย

การที่ชนชั้นสูงของสังคมนิยมรูปแบบของตะวันตกอย่างมากนี้ ทำให้
รสนิยมทางศิลปะทุกแขนงเปลี่ยนแปลงไป ไม่ว่าจะเป็นงานจิตรกรรม, ดนตรี,
สถาปัตยกรรม, หรือประติมากรรม

โฉมหน้าของศิลปะไทยและวิถีชีวิตไทย โดยเฉพาะในหมู่ชนชั้นสูง
เปลี่ยนแปลงอย่างมากนับตั้งแต่รัชกาลที่ 4 เป็นต้นมา

14) อย่างไรก็ตาม แม้ว่าความเปลี่ยนแปลงโดยการนำเอาสิ่งใหม่ ๆ
เหล่านี้เข้ามาจะมีผล อย่างลึกซึ้งไพศาลต่อสังคมและวัฒนธรรมไทย กลุ่มคนที่เป็น
ผู้นำเอาผลิตภัณฑ์และวิธีการของตะวันตกเข้ามาใช้นั้นก็เป็นกลุ่มบุคคลจำนวน
น้อยของสังคมเท่านั้น ในตอนต้นคือกลุ่มเจ้านายหรือราชสำนัก ซึ่งได้โอกาสติดต่อกับ
เรียนรู้จากตะวันตกมากที่สุด เป็นผู้นำเข้าซึ่งผลิตภัณฑ์และวิธีการจากตะวันตก
ก่อน แต่เนื่องจากกลุ่มเจ้านายเป็นชนชั้นนำด้านวัฒนธรรมของสังคมไทยมาแต่
โบราณแล้ว จึงทำให้แบบแผนวิถีชีวิตที่เจ้านายทรงนิยมนั้น แพร่หลายไปในหมู่
บริวารและคนในกรุงเทพฯ อย่างรวดเร็ว ไม่ว่าจะเป็นการแต่งกาย การใช้
เครื่องประดับ ความบันเทิง แบบบ้านเรือนที่อยู่อาศัย พิธีกรรม ฯลฯ ล้วน
กลายเป็นแบบอย่างที่คุณอื่นเอาอย่างเพื่อแสดงว่าตนเป็น "ผู้ดี"

15) เนื่องจากในช่วงเวลาเดียวกันนี้รัฐบาลในระบอบสมบูรณาญาสิทธิ-
ราชย์ จำเป็นต้องปฏิรูปประเทศ ที่สำคัญคือ การสร้างระบบราชการแบบใหม่ขึ้น
เป็นต้องขยายการศึกษาแผนใหม่ไปให้แก่กลุ่มลูกหลานของขุนนางและพ่อค้า เพื่อ
เป็นฐานแก่การระดมคนมีความรู้เข้ารับราชการ จึงทำให้เกิดกลุ่มคนที่มีฐานะทาง
เศรษฐกิจระดับกลางเพิ่มมากขึ้นอย่างรวดเร็ว

กลุ่มคนในระดับกลางเหล่านี้ มีฐานะทางเศรษฐกิจที่จะลอกเลียนวิถีชีวิต
ของชนชั้นสูงได้ ในขณะที่เดียวกันก็มีฐานะทางการศึกษาแบบใหม่จึงทำให้สะดวกที่
จะรับเอาวัฒนธรรมของชนชั้นสูง ซึ่งรับมาจากตะวันตกได้สะดวก

ฉะนั้นแบบแผนและวิถีชีวิตใหม่เช่นนี้จึงแพร่หลายไปอย่างรวดเร็วในหมู่คนระดับกลาง ซึ่งอยู่ในเขตที่เป็นเมืองด้วย

แม้กระนั้น ก็ใคร่ย้ำไว้ด้วยว่า ทั้งคนชั้นสูงและคนระดับกลางนั้นรวมกันก็ยังคงเป็นคนกลุ่มน้อยเพียงหยิบมือเดียวของสังคมไทยอยู่นั่นเอง

16) แบบแผนการดำเนินชีวิตของคนเหล่านี้ เริ่มแตกต่างไปจากคนส่วนใหญ่มากขึ้น เพราะรากฐานของวัฒนธรรมที่คนเหล่านี้เคยชินมาจากโลกตะวันตก ในขณะที่คนไทยส่วนใหญ่ยังมีวิถีชีวิตอยู่บนรากฐานทางวัฒนธรรมที่ผสมปนประหว่างอินเดียและของไทยเอง โดยไม่รู้จักหรือไม่เข้าใจวัฒนธรรมตะวันตกเลย

ที่พวก "ผู้ดี" ในกรุงเทพฯ เคยเห็นคนบ้านนอกว่า เรือร่ำไม่ทันสมัยนั้น ตกมาถึงสมัยที่รับ อิทธิพลฝรั่งกันอย่างเต็มที่แล้ว ก็ยังเห็นคนบ้านนอกเรือร่ำขึ้นไปกว่าเก่าเสียอีก เพราะพวก "ผู้ดี" ยังมีชีวิตห่างไกลไปจากวัฒนธรรมดั้งเดิมของตนไปทุกที ลูกของขุนนางบางคนและเจ้านายบางพระองค์ถูกส่งไปเรียนในต่างประเทศ แต่ยังมีอายุน้อยมาก จนไม่สามารถพูดภาษาไทยได้ชัดเจนชีวิตในบรรดาเจ้านายหลายพระองค์ในปลายรัชกาลที่ 5 จนถึงรัชกาลที่ 7 โปรดที่จะทรงพระอักษรถึงกันเป็นภาษาอังกฤษมากกว่าภาษาไทย

ความแปลกแยกระหว่าง "ผู้ดี" ในเมือง กับประชาชนทั่วไปของสังคมไทยมีมากขึ้น วัฒนธรรมหรือวิถีชีวิตที่ได้รับอิทธิพลจากตะวันตกมากกลายเป็นเครื่องหมายที่แยกชนชั้น "ผู้ดี" ออกจากประชาชนทั่วไป เช่น การรู้หรือไม่รู้ภาษาอังกฤษเป็นการประกาศสถานภาพทางสังคมไปในตัว

17) และเพราะจำนวนของผู้ที่นำความเปลี่ยนแปลงเข้ามาสู่สังคมมีจำนวนน้อย อีกทั้งยังค่อนข้างมีความเป็นปึกแผ่นต่อกันอยู่มากด้วย เนื่องจากต่างมีธุรกิจหรือแม้แต่มีการแต่งงานเกี่ยวดองกันอยู่มาก กลุ่มชนชั้นนำของสังคมไทยจึงเป็นกลุ่มที่สามารถควบคุมความเปลี่ยนแปลงได้สืบมาอีกนาน

ความเป็นปีกแผ่นของชนชั้นนำนี้อาจหวั่นไหวในบางครั้ง เช่นการปฏิวัติใน พ.ศ. 2475 ก็เป็นสัญญาณของความแตกร้างของชนชั้นนำอย่างหนึ่ง แต่ในที่สุดแล้วก็สามารถประนีประนอมกันได้ โดยระวังรักษาไม่ให้ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นมีความรุนแรงจนเกินไป อันอาจเป็นอันตรายต่อผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจและสังคมของตนเอง

กรณีตัวอย่างของการควบคุมความเปลี่ยนแปลงนั้น จะเห็นได้ดีในเรื่องเกี่ยวกับระบอบการปกครอง นับตั้งแต่รัชกาลที่ 5 เป็นต้นมาแล้ว ที่บางคนในกลุ่มชนชั้นนำเห็นว่าประเทศควรนำระบอบ รัฐสภาเข้ามาใช้ แต่ส่วนของชนชั้นนำซึ่งมีพระเจ้าอยู่หัวเป็นผู้นำ ก็เห็นว่าประเทศไทยยังไม่พร้อมที่จะมีระบอบรัฐสภาสืบมาจนถึงรัชกาลที่ 7 แสดงว่าแม้ชนชั้นนำพร้อมจะลอกเลียนวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของตะวันตกสักเพียงใด แต่ก็มีข้อจำกัดซึ่งตกลงไว้แต่แรกแล้วว่า การเปลี่ยนแปลงประเทศตามแบบตะวันตกนั้นจะไม่ถึงขนาดที่จะทำให้ประเทศต้องเปลี่ยนไปสู่ระบอบรัฐสภา

อีกตัวอย่างหนึ่งที่แสดงให้เห็นความพยายามที่จะควบคุมความเปลี่ยนแปลงได้ชัดเจนก็คือ การสร้างศัพท์ภาษาไทยขึ้นใช้ใหม่ เนื่องจากความคิดใหม่ๆ ที่ได้รับจากตะวันตกทำให้เกิดความจำเป็นต้องสร้างคำในภาษาไทยขึ้นแทนความคิดใหม่ ๆ เหล่านั้น ทุกสังคมของเอเชียสมัยใหม่ต้องเผชิญปัญหาเดียวกัน เช่นนี้ บางสังคมเลือกที่จะเอาคำต่างประเทศมาใช้ทับศัพท์ ดังจะเห็นได้ในภาษาญี่ปุ่น อินโดนีเซียหรือมลายู เป็นต้น

แต่ภาษาไทยนิยมที่จะบัญญัติศัพท์ขึ้นใหม่แทน ทั้งๆ ที่ในระยะแรกคนไทยก็ใช้การทับศัพท์เช่นเดียวกัน ดังเช่นที่เราเคยเรียกโทรเลขว่าเตแลแกรมหรือตะลีแกรม เรียกรัฐบาลว่ากัตพินมันหรือคอเวอมัน หรือรัฐธรรมนูญว่าคอนสติติวชัน

เป็นต้น แต่ในสมัยหลังเรากลับนิยมบัญญัติศัพท์ที่เป็นคำภาษาไทยหรือบาลี
สันสกฤตขึ้นใช้แทน การที่เรานิยมเช่นนี้ไม่ได้เกิดขึ้นเพราะลักษณะพิเศษของ
ภาษาไทย หากเป็นการตัดสินใจของชนชั้นนำที่จะบัญญัติศัพท์แทนการทับศัพท์
กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์นักปราชญ์ไทยซึ่งทรงบัญญัติศัพท์ไว้เป็นอัน
มาก ได้ทรงพระนิพนธ์ไว้ที่หนึ่งความว่า การทับศัพท์จะทำให้สังคมเปลี่ยนแปลงไป
อย่างรวดเร็ว แต่การบัญญัติศัพท์ในภาษาของเราเองขึ้นใช้นั้นทำให้สังคม
เปลี่ยนแปลงไปอย่างช้าลง แม้ว่าท่านมิได้ตรัสด้วยว่า การบัญญัติศัพท์ทำให้เรา
สามารถควบคุมความหมายมิให้มีความรุนแรงได้ด้วย แต่ก็น่าจะเข้าใจได้ด้วยว่า
การบัญญัติศัพท์ทำให้ผู้บัญญัติเป็นนายของความหมายที่เกิดขึ้นใหม่ในภาษาไทย
สามารถควบคุมให้มัน้อยอย่างไรก็ได้ การบัญญัติศัพท์จึงเป็นการควบคุมความ
เปลี่ยนแปลงอย่างหนึ่ง และในเมืองไทยนั้น ศัพท์ไม่ได้ถูกบัญญัติขึ้นโดยคนกลุ่มใด
เลยนอกจากกลุ่มที่สังกัดกลุ่มชนชั้นนำ เช่นราชบัณฑิตยสภา เป็นต้น (ทั้งนี้ยกเว้น
ช่วงระยะเวลาหนึ่งที่ พคท.บัญญัติศัพท์ของตนขึ้นใช้ และโฆษณาแพร่หลายใน
สังคมไทย โดยผ่านวิทยุเถื่อนของตน อากาที่ พคท.บัญญัติศัพท์เองนี้ก็เป็น
การ "กบฏ" ในตัวของมันเองอยู่แล้ว)

18) กล่าวโดยสรุป การนำเอาผลิตภัณฑ์และวิธีการจากโลกตะวันตกมา
สู่สังคมไทยนั้น เป็นการสร้างความเปลี่ยนแปลงอย่างหนึ่ง แต่กลุ่มคนที่เป็นผู้นำ
ความเปลี่ยนแปลงนั้นมีอยู่จำนวนน้อยและมีความเป็นปึกแผ่นสูง จึงทำให้ความ
เปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นถูกจำกัดเอาไว้ไม่ให้มีผลกระทบกว้างไกล จนถึงกับเกิดความ
เปลี่ยนแปลงในระดับโครงสร้าง หรือความเปลี่ยนแปลงในขั้นพื้นฐานได้ อีกทั้ง
กลุ่มที่นำเอาความเปลี่ยนแปลงมานั้นเองก็มีความตั้งใจจะควบคุมไม่ให้ความ
เปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วหรือเกิดขึ้นอย่างกว้างขวางอยู่ด้วย

19) คำถามสุดท้ายที่เราน่าจะพิจารณากันก็คือ เหตุใดชนชั้นนำไทยซึ่งประกอบด้วยเจ้านาย ข้าราชการ และพ่อค้า จึงสามารถควบคุมความเปลี่ยนแปลงไว้ได้ หรือเราอาจตั้งคำถามใหม่ว่า เหตุใดความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคมไทย จึงไม่มีผลกระทบไปถึงความเปลี่ยนแปลงในระดับโครงสร้าง

คำตอบที่สำคัญมีอยู่อย่างน้อยสามประการคือ

ก) ระบบการเมืองในสังคมไทยนั้นโดยทฤษฎีแล้ว ไม่มีการกระจายอำนาจจากศูนย์กลางและไม่มีศูนย์อื่น ๆ ตั้งขึ้นเพื่อคานอำนาจกับศูนย์กลางได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในสมัยอยุธยาและก่อนการปฏิรูปในรัชกาลที่ 5 อำนาจของรัฐบาลกลางในทางปฏิบัติอาจมีอยู่จำกัด เพราะการคมนาคมไม่ดีและเพราะขาดเครื่องมือที่จะควบคุมส่วนภูมิภาคได้ทั่วถึง แต่ในทางทฤษฎีแล้วพระราชอำนาจเป็นอำนาจสูงสุดและเด็ดขาด ไม่มีระเบียบ ประเพณี หรือพันธะสัญญาใด ๆ ที่จะจำกัดพระราชอำนาจลงได้เลย

ในสมัยปฏิรูปการปกครองรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นต้นมา รัฐบาลกลางอาศัยทฤษฎีโบราณนี้ในการรวบอำนาจที่กระจัดกระจายอยู่ตามที่ต่าง ๆ มาไว้ได้การควบคุมดูแลของพระมหากษัตริย์โดยสิ้นเชิง ก่อให้เกิดระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ในทางปฏิบัติขึ้นในประเทศไทยเป็นครั้งแรก

ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นก็เป็นความเปลี่ยนแปลงที่รัฐบาลสมบูรณาญาสิทธิราชย์เป็นผู้ทำขึ้นเอง ศัตรูที่สำคัญของรัฐบาลนี้ไม่ใช่ศูนย์อำนาจภายในแห่งหนึ่งแห่งใด แต่เป็นประเทศจักรวรรดินิยม เมื่อสามารถได้คำรับรองจากประเทศจักรวรรดินิยมโดยการประนีประนอมแล้ว ก็ไม่มีใครสามารถเสนอทางเลือกของความเปลี่ยนแปลงเป็นอื่นไปได้ ความเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยจึงมีอยู่ทางเลือกเดียว ได้แก่ทางเลือกที่รัฐบาลสมบูรณาญาสิทธิราชย์เสนอมาให้

นับตั้งแต่นั้นสืบมาจนถึงทุกวันนี้ ใครก็ตามที่สามารถกุมรัฐบาลกลางได้ ก็จะมีอำนาจสูงสุดและเด็ดขาดในการควบคุมความเปลี่ยนแปลง เพราะตลอดมาจนถึงทุกวันนี้ แม้ว่ามีศูนย์อำนาจใหม่ ๆ เกิดขึ้นบ้าง เช่นศูนย์อำนาจทางเศรษฐกิจหรือการศึกษา ที่อาจมีความเป็นอิสระจากการควบคุมของรัฐบาลบ้าง แต่ก็ไม่มีความสามารถเป็นอิสระได้เพียงพอจะเสนอทางเลือกที่เป็นขึ้นเป็นอันแก่สังคมได้ในเกือบทุกกรณี

ชนชั้นนำไทยอาจมีความหลากหลายมากขึ้นซึ่งหมายความว่ามีความเป็นปึกแผ่นน้อยลง เพราะมีคนจากภูมิหลังหลากหลายเข้ามามีส่วนร่วมในบทบาทชนชั้นนำ แต่การจะเปลี่ยนแปลงสังคมก็ยังเป็นเรื่องที่จะต้องเข้าไปกุมอำนาจในศูนย์กลางอยู่นั่นเอง การที่ไม่มีทางเลือกของความเปลี่ยนแปลงที่หลากหลาย เนื่องจากไม่มีความหลากหลายของการนำทางการเมือง นอกจากศูนย์กลางเพียงแห่งเดียวเช่นนี้ ทำให้ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ถูกควบคุมไว้ได้โดยง่าย

ข) พัฒนาการของประชาธิปไตยในประเทศไทย ประสบความสำเร็จทั้งหมด มีใช้แต่เพียงมีการรัฐประหารอยู่เป็นประจำเท่านั้น แต่กระบวนการตัดสินใจนโยบายสาธารณะถูกผูกขาดไว้ในหมู่ชนชั้นนำเพียงหยิบมือเดียว คือกลุ่มที่เคยเป็นชนชั้นนำของไทยมาแต่โบราณกลุ่มอื่น ๆ ไม่เติบโตมาเพียงพอที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมอย่างมีประสิทธิภาพในกระบวนการตัดสินใจ

ค) ผลการพัฒนาที่ได้ดำเนินไปกว่า 30 ปีแล้วนั้น ไม่ได้กระจายไปสู่คนทุกหมู่เหล่าอย่างทั่วถึง แต่กลับกระจุกตัวอยู่ในมือของชนชั้นนำ ทำให้คนอื่น ๆ ทั่วไป ไม่มีความสามารถทางเศรษฐกิจ การเมืองหรือสังคม ที่จะสร้างอำนาจต่อรองในกระบวนการทางการเมืองและเศรษฐกิจของประเทศได้อย่างเต็มที่

เหตุผลเหล่านี้ทำให้ความเปลี่ยนแปลงซึ่งเคยถูกควบคุมอยู่ในมือคนจำนวนน้อยก็ยังถูกคนจำนวนน้อยนั้นควบคุมความเปลี่ยนแปลงไว้ได้ต่อมา